

บทความวิชาการ (Academic Article)

“ดนตรีบรรยาย” ในวัฒนธรรมตะวันตก

Program Music in Western Culture

ณัฐนิช นักปี¹ และกมลธรรม เกื้อบุตร^{2*}Nattanit Nakpee¹ and Kamontam Kuabutr^{2*}

บทคัดย่อ

การจัดแบ่งประเภทดนตรีในวัฒนธรรมตะวันตกช่วงยุคโรแมนติกสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ดนตรีพิสุทธิ์ (absolute music) และดนตรีบรรยาย (program music) ในบทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับดนตรีบรรยาย ซึ่งเป็นบทประพันธ์ที่ใช้ดนตรีบรรยาย ความ หรือพรรณนาความถึงเหตุการณ์ สถานที่ การแสดงออกทางอารมณ์ รวมถึงการเลียนแบบเสียงต่าง ๆ จาก ตามเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ แบ่งเป็น 4 ชนิด คือ 1) โปรแกรมซิมโฟนี (program symphony) 2) ดรามาทิกโอเวอร์เชอร์ (dramatic overture) 3) คอนเสิร์ตโอเวอร์เชอร์ (concert overture) และ 4) ซิมโฟนิคโพเอ็ม (symphonic poem) ดนตรีบรรยายเปรียบเสมือนบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ นักประพันธ์เพลงต้องตระหนักถึงผลสะท้อนที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากผลงานเหล่านั้น และสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อทำหน้าที่รับใช้มวลมนุษย์ตามบทบาทหน้าที่ของดนตรีต่อไป

คำสำคัญ: ดนตรีบรรยาย วัฒนธรรมตะวันตก ดนตรีตะวันตก

¹ ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Department of Music, Faculty of Humanities, Naresuan University

² สาขาวิชาดนตรีสากล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Western Music program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University

*Corresponding author; email: godz_blezz@hotmail.com

Abstract

Music in Western culture during the Romantic period can be divided into two types: Absolute music and Program music. This article represents program music, which is instrumental music, usually written for symphony orchestra, that used to describe or explain events, places, and emotional expressions including imitation of various sounds from the stories or events that the composers want to present. It is divided into 4 types: 1) program symphony 2) dramatic overture 3) concert overture and 4) symphonic or tone poem. The program music is similar to a historical story recorded from generation to generation. Composers must be aware of the response that may arise from their works and create songs to serve humanity in accordance with the roles and duties of music.

Keywords: Program Music, Western Culture, Western Music

บทนำ

ดนตรีในวัฒนธรรมตะวันตกได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นของยุคกลาง ประมาณปี ค.ศ.500 มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อสังคมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) ดนตรีศาสนา (sacred music) มีหน้าที่สำคัญต่อศาสนาคริสต์ในด้านการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งศาสนาคริสต์เป็นศาสนาหลักของสังคมยุโรปมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ 2) ดนตรีคฤหัสถ์ (secular music) เป็นดนตรีของกลุ่มประชาชนทั่วไป (Bonds, 2013) มีบทบาทในด้านความบันเทิงในกลุ่มต่าง ๆ ของสังคม โดยดนตรีทั้ง 2 ประเภทได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาพัฒนาการของดนตรีของสังคมยุโรปมีวิวัฒนาการควบคู่ไปกับการพัฒนาศาสตร์ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมยุโรป โดยเฉพาะแนวคิดทางศิลปกรรม ทำให้การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางดนตรี มีพัฒนาการที่คู่ขนานกับพัฒนาการของศิลปะ

ดังจะเห็นได้จากค่านิยมในแต่ละช่วงของยุคทางดนตรี จะมีแกนหลักทางความคิดสอดคล้องกับแนวคิดและหลักการทางศิลปะอยู่เสมอ เช่น การพัฒนาดนตรีในยุคบาโรกที่เน้นความหรูหรา การประดับประดาโน้ตจำนวนมาก การเคลื่อนที่ของเสียงประสานที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ภายใต้หลักการของแนวเบสต่อเนื่อง (basso continuo) โดยใช้เบสเลขกำกับ (figured bass) เป็นจุดเชื่อมโยง (Burkholder, Grout & Palisca, 2010, p. 301) ซึ่งเมื่อเทียบกับศิลปะ

สถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในช่วงบาโรกมีลักษณะเด่นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีความฟุ่มเฟือย เกินพอดีแต่แฝงไปด้วยความหรูหราของรสนิยมที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากการก่อสร้าง พระราชวังแวร์ซาย ณ ประเทศฝรั่งเศสโดยพระราชประสงค์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในภาพ ประกอบลำดับที่ 1

ภาพ 1 ห้องกระจกภายในพระราชวังแวร์ซาย

ที่มา: กมลธรรม เกือบบุตร

อาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของดนตรีตะวันตกในระบบอังกูญแจเสียงได้ถึงจุดสูงสุดในช่วง ยุคคลาสสิก (ประมาณ ค.ศ.1750 - ค.ศ.1820) องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นแม่แบบให้การถ่ายทอด ความรู้ทางดนตรีในยุคต่อมา ทั้งนี้ค่านิยมในบทเพลงบรรเลงในช่วงดังกล่าวมีความโดดเด่น เป็นอย่างยิ่ง บทเพลงบรรเลงแต่ละรูปแบบส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากแนวคิดทางดนตรีเป็นส่วนตั้งต้น จนกระทั่งเมื่อเข้าสู่ยุคโรแมนติก (ค.ศ.1820 - ค.ศ.1900) เป็นยุคที่มุ่งเน้นการสร้างสรรคงาน ภายใต้อารมณ์ ความรู้สึกของนักประพันธ์ ทำให้ผลงานจำนวนมากเกิดขึ้นจากรื่องราวที่เกี่ยวข้อง กับนักประพันธ์ อาจเป็นความประทับใจ จินตนาการ หรือได้รับข้อมูลจากรื่องราวแวดล้อม ที่เกิดขึ้น ทำให้การแบ่งกลุ่มประเภทดนตรีมีแนวทางการจัดอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) ดนตรีพิสุทธิ์ (absolute music) คือ ดนตรีบรรเลงที่ไม่มีเรื่องอื่นใดมาเกี่ยวข้อง (พจนานุกรมศัพท์ดนตรีสากล ฉบับราชบัณฑิตยสภา, 2561, น. 1) 2) ดนตรีบรรยาย (program music) คือ ดนตรีที่ประพันธ์ ขึ้นจากแรงบันดาลใจที่ได้จากภาพ เสียง บรรยายากศ บทกวีหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่นอกเหนือจาก ภาษาดนตรีล้วน ๆ (พจนานุกรมศัพท์ดนตรีสากล ฉบับราชบัณฑิตยสภา, 2561, น.161)

โดยเฉพาะดนตรีบรรยาย เป็นดนตรีที่มีการนิยามเพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทในการนำเสนอมากขึ้น แม้ว่าการบัญญัติคำศัพท์ดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นในช่วงยุคโรแมนติกเป็นต้นมา แต่ดนตรีที่ได้รับการสร้างสรรค์ที่มีความใกล้เคียงกับนิยามดังกล่าว พบว่ามีการประพันธ์ขึ้นตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ดนตรีบรรยายเรื่องราว (Program Music)

คำจำกัดความของดนตรีบรรยายหรือดนตรีบรรยายเรื่องราว นั้น ตามข้อมูลในพจนานุกรมศัพท์ดนตรีสากล ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ.2561 กล่าวว่า “ดนตรีบรรยาย (program music) คือ ดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นจากแรงบันดาลใจที่ได้จากภาพ เสียง บรรยายกาศ บทกวีหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาดนตรีล้วน ๆ” (2561, น.161) นอกจากนี้ฉันทนา พันธุ์เจริญ (2552, น.300) กล่าวว่า “Program Music หรือ ดนตรีพรรณนา ดนตรีที่มีเรื่องราวอยู่เบื้องหลัง เช่น ซิมโฟนีหมายเลข 6 หรือ ปัสโตราลซิมโฟนี (Pastoral Symphony) ของเบโทเฟน”

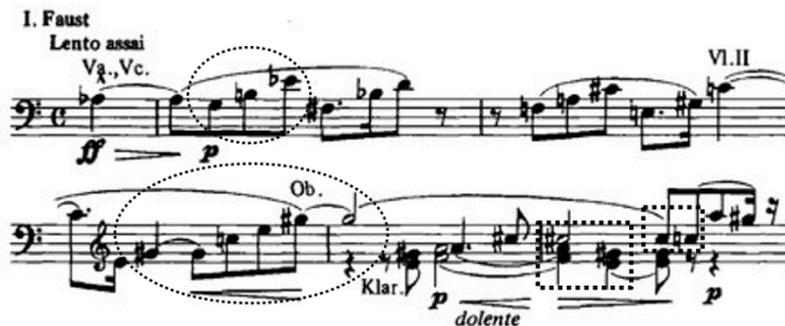
จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ดนตรีบรรยายเรื่องราว คือ บทประพันธ์ที่ใช้ดนตรีบรรยายความ หรือพรรณนาความถึงเหตุการณ์ สถานที่ การแสดงออกทางอารมณ์ รวมถึงการเลียนแบบเสียงต่าง ๆ จากธรรมชาติ เช่น เสียงนก เสียงลม และเสียงพายุ เป็นต้น ตามเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ หากพิจารณาในนิยามของดนตรีบรรยายเรื่องราว จะเห็นได้ว่าดนตรีในลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเป็นต้นมา และปรากฏชัดเจนขึ้นในยุคบาโรกจากผลงานชิ้นสำคัญของอันโตนิโอ วิวัลดี (Antonio Vivaldi) นักประพันธ์เพลงชาวอิตาลี ที่ได้ประพันธ์ไวโอลินคอนแชร์โต (Violin Concerto) ชุด “The Four seasons” เป็นบทประพันธ์ที่บรรยายถึงบรรยากาศดินแดนยุโรปในฤดูกาลต่าง ๆ ไล่เรียงตั้งแต่ฤดูใบไม้ผลิจนถึงฤดูหนาว โดยลำดับของบทเพลงคือ Concerto No. 1 in E major, "La primavera" (Spring), RV 269, Concerto No. 2 in G minor, "L'estate" (Summer), RV 315, Concerto No. 3 in F major, "L'autunno" (Autumn), RV 293, Concerto No. 4 in F minor, "L'inverno" (Winter), RV 297 มีการใช้เครื่องดนตรีในวงดุริยางค์เลียนเสียงการเลี้ยงสัตว์ เสียงแตรสัญญาณของนายพราน และเสียงพายุ เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้ว ดนตรีบรรยายเรื่องราวมักอยู่ในรูปแบบของบทเพลงสำหรับวงดุริยางค์เป็นหลัก เนื่องจากบทบาทของเครื่องดนตรีที่หลากหลายทำหน้าที่ในการสื่อความหมายได้อย่างกว้างขวางและครบถ้วนตามความต้องการของนักประพันธ์เพลง จากปัจจัยทางสภาพสังคมของชาวยุโรปในยุคศตวรรษที่ 19 ทำให้ผลงานดนตรีศิลปะส่วนใหญ่ต้องการนำเสนอถึงอารมณ์

และความรู้สึกของนักประพันธ์เพลงหรือผู้สร้างสรรค์มากขึ้น ส่งผลให้ค่านิยมในการประพันธ์เพลงในรูปแบบดนตรีบรรยายเรื่องราวเพิ่มมากขึ้น โดยแตกต่างจากยุคคลาสสิกที่นิยมความเป็นดนตรีบริสุทธิ์มากกว่าเรื่องราวอื่น ๆ ทำให้เกิดนิยามของประเภทดนตรีในด้านการแสดงออกและการสื่อความเป็น 2 ประเภท คือ ดนตรีบริสุทธิ์ ที่ปรากฏจำนวนมากในยุคคลาสสิก และดนตรีบรรยายเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นของยุคโรแมนติก ทั้งนี้ นักประพันธ์เพลงยุคโรแมนติกที่เริ่มต้นการประพันธ์ดนตรีบรรยายเรื่องราวอย่างชัดเจน คือ ลุดวิก ฟาน เบโทเฟิน (Ludwig van Beethoven, 1770 - 1827) โดยเมื่อพิจารณาจากผลงานซิมโฟนีหมายเลข 6 “Pastoral” ที่มีการสื่อความหมายตามนิยามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นต้นแบบให้แก่ นักประพันธ์รุ่นหลัง (Wright, 2008, pp.275 - 276) การจัดประเภทของดนตรีบรรยายเรื่องราวนี้ อาจใช้รูปแบบของการประพันธ์เป็นแนวทางในการจัดหมวดหมู่ แบ่งเป็นประเภทดังต่อไปนี้

1) โพรแกรมซิมโฟนี (Program Symphony)

โพรแกรมซิมโฟนีหรือซิมโฟนีบรรยายเรื่องราว หมายถึง ดนตรีบรรยายเรื่องราวที่ประพันธ์ขึ้นในรูปแบบบทเพลงซิมโฟนี โดยทั่วไปมีความยาว 3 - 5 ท่อน โดยเนื้อหาทางดนตรีมีการสอดแทรกกลวิธีในการนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่นักประพันธ์ต้องการนำเสนอ โดยใช้เสียงจากเครื่องดนตรีในวงออร์เคสตราเป็นสื่อ อาจเป็นเรื่องราวชีวิตของผู้ประพันธ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมที่เกิดขึ้นในยุคนั้น เช่น ผลงานซิมโฟนี “Symphonie fantastique” (ค.ศ. 1830) โดยเฮกเตอร์ แบร์ลิออส (Hector Berlioz, 1803 - 1869) มีเนื้อหาบรรยายถึงช่วงชีวิตของตัวเอง สะท้อนออกมาในรูปแบบการบรรยายเชิงเปรียบเทียบกับเรื่องเล่าต่าง ๆ เขาได้รับแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ในชีวิตที่ผิดหวังในเรื่องราวความรัก และ “Faust Symphony” (ค.ศ. 1857) ประพันธ์โดยฟรานซ์ ลิสต์ (Franz Liszt, 1811 - 1886) เขาได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครของเกอเธ่ (Johann Wolfgang von Goethe, 1749 - 1832) นักเขียนชาวเยอรมัน เรื่องราวเกี่ยวกับชายชื่อนามว่า “เฟาสต์” ที่ขายวิญญาณให้ปีศาจเมฟิสโตเฟิลิส (Mephistopheles) เพื่อแลกกับความรู้ต่าง ๆ

ภาพ 2 ท่อน “Faust” ในบทประพันธ์ Faust Symphony

ที่มา: <https://imslp.org/>

ตัวอย่างแนวทำนองจากภาพ 2 ฟรานซ์ ลิสต์ ประพันธ์ท่อนแรกที่บรรยายถึงตัวละคร “Faust” มีการใช้ทริยแอดอ็อกเมนเทดในการสร้างบรรยากาศของความฉงนใจและความสับสนของตัวละคร ตัวอย่างโน้ตในกรอบวงรีประจุดในห้องที่ 1 ประกอบด้วยโน้ต G B และ Eb ซึ่งเป็นทริยแอดของ G ออกเมนเทด และในห้องที่ 4 ประกอบด้วยโน้ต G# C และ E ซึ่งเป็นทริยแอดของ C ออกเมนเทด รวมถึงการเคลื่อนที่ของทำนองที่มีลักษณะซ้ำ ผสมผสานกับการใช้โน้ตโครมาติกตามตัวอย่างในกรอบสี่เหลี่ยมประจุดห้องที่ 6 ได้แก่โน้ต A กับ G# และ C# กับ C เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจถึงบุคลิกของตัวละครดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของโปรแกรมซิมโฟนี กับบทประพันธ์ซิมโฟนีโดยทั่วไป โดยภาพรวมแล้วมีองค์ประกอบทางดนตรีเหมือนกันทั้งหมด แต่โปรแกรมซิมโฟนีจะเน้นการสร้างสรรคผลงานภายใต้การสื่อความ การอธิบายความเหตุการณ์บางอย่าง โดยใช้วัตถุติบของแนวทำนองจากเรื่องราว หรือเอกลักษณ์ของเหตุการณ์ที่ต้องการจะสื่อสารให้แก่ผู้ฟังมากกว่าผลงานซิมโฟนีโดยทั่วไป

2) ดรามาทิกโอเวอร์เชอร์ (Dramatic Overture)

ดนตรีบรรยายประเภทที่ 2 คือ บทประพันธ์ประเภทโหมโรงที่ใช้ในการแสดงละครหรืออุปรากร เป็นบทประพันธ์ท่อนเดียว นิยมประพันธ์ในรูปแบบโซนาตาอัลเลโกร (Sonata - allegro form) โดยบรรเลงนำตอนต้นเรื่อง เช่น โหมโรงในอุปรากรเรื่อง “William Tell” (ค.ศ.1829) ของจีโอคชีโน รอสซินี (Giacchino Rossini, 1792 - 1868) ในภาพรวมบทประพันธ์ดังกล่าวนี้มีจุดเด่นคือ ความไพเราะทำให้ผู้ฟังจดจำได้ง่าย อีกส่วนหนึ่งคือ นักประพันธ์มีความตั้งใจแต่งโหมโรงดังกล่าวนี้ให้มีความสมบูรณ์ในลักษณะของการสรุปความเรื่องราวทั้งเรื่องให้อยู่ใน

บทประพันธ์ท่อนเดียวนี้ เพื่อเป็นการเกริ่นนำบทอุปรากรเรื่องนั้นให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทำให้บทโหมโรงประกอบละครเหล่านี้นิยมนำออกแสดงเดี่ยวเหมือนกับบทเพลงบรรเลงอื่น ๆ ทั่วไป

240
 Clar. a 2. H
 Flg. *pp*
 Cor. *pp*
 Tr. *pp*
 Tromb. *pp*
 Timp. *pp*

ภาพ 3 ท่อน Finale ในบทประพันธ์ William Tell overture

ที่มา: <https://imslp.org>

ตัวอย่างลักษณะบทเพลงประเภทรามาทิกโอเวอร์เชอร์ ในภาพ 3 คือ บทประพันธ์ “William Tell overture” ประกอบด้วยท่อนต่าง ๆ 4 ท่อน โดยในท่อนสุดท้ายคือ ท่อนฟินาเล (finale) เป็นส่วนที่มีผู้คนรู้จักมากที่สุดเนื่องจากการนำทำนองไปประกอบสื่อต่าง ๆ ในโทรทัศน์ นักประพันธ์ใช้จังหวะมาร์ชในอัตราจังหวะ 2/4 เพื่อการสร้างกระสวนจังหวะให้มีลักษณะเหมือน การเดินสวนสนามของทหารชาวสวิส โดยท่อนฟินาเลนี้มีชื่อเรียกว่าว่า “March of the Swiss Soldiers” เป็นท่อนที่สะท้อนของการยกทัพของทหารสวิสเพื่อต่อสู้กับทหารออสเตรียที่เข้ามา กดขี่รุกราน รอสซินีเลือกใช้เครื่องดนตรีกลุ่มเครื่องลมทองเหลืองคือ ทรัมเป็ต บรรเลงแนวทำนอง นำขึ้นมาในช่วงต้นของตอนดังกล่าว ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันที่ใช้ในการให้สัญญาณต่าง ๆ กองทัพของชาวยุโรป หากพิจารณากระสวนจังหวะที่เกิดขึ้นอาจจินตนาการถึงการวิ่งของม้าศึก ที่อศวินใช้เป็นพาหนะในการทำสงคราม มีความกระชับ ชวนให้ผู้ฟังติดตามเรื่องราวของอุปรากรต่อไป

3) คอนเสิร์ตโอเวอร์เชอร์ (Concert Overture)

ดนตรีบรรยายประเภทที่ 3 คือ บทประพันธ์ประเภทโหมโรง มีนัยความหมายเดียวกับบทโหมโรงประกอบการแสดงอุปรากร แต่ไม่ได้ออกแบบเพื่อบรรเลงนำการแสดงอุปรากรหรือละครใด ๆ เป็นบทประพันธ์ที่มีความเป็นเอกเทศ สามารถบรรเลงช่วงต้นของชุดการแสดงดนตรีหรือบรรเลงเดี่ยวได้ เนื่องจากบทเพลงมีเรื่องราวที่มีความสมบูรณ์อยู่แล้ว โดยทั่วไปมักประพันธ์เป็นบทเพลงท่อนเดียว เช่น บทเพลงโหมโรง “The 1812 Overture” ของปีเตอร์ ไชคอฟสกี (Pyotr Tchaikovsky, 1840 - 1893) ที่บรรยายเรื่องราวการทำสงครามระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศรัสเซีย กองทัพฝรั่งเศสนำโดย นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte, 1769 - 1821) ยกทัพเข้าโจมตีประเทศรัสเซีย ทำให้ทหารและประชาชนชาวรัสเซียต้องวางแผนสละเมือง รวมถึงเผาทำลายเสบียงไม่ให้กองทัพฝรั่งเศสสามารถตั้งกองทัพได้จนท้ายที่สุดสามารถโจมตีกองทัพฝรั่งเศสจนแตกพ่าย บทเพลงนี้ประพันธ์ขึ้นในปี ค.ศ.1826 การนำเพลงนี้ออกแสดงในช่วงแรกนั้นถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากรัฐบาลฝรั่งเศส เพราะมีนัยที่สะท้อนถึงความพ่ายแพ้ของประเทศฝรั่งเศส

Violini I

Violini II

Viola

Violoncelli

Contrabassi

Largo $\text{♩} = 60$

2 sole

4 soli

mf

mf

mf

mf

mf

1) В автографе и изд. Юргенсона есть примечание: „Колокола должны быть больше; тройных безаравличен; бить в них следует, подражая праздничному перезвону.“

2) В автографе „Вомбардоне“ и примечание, имеющееся и в изд. Юргенсона: „Инструмент, употребляемый в театрах для изображения пушечного выстрела.“

3) В автографе и изд. Юргенсона есть примечание: „Если состав оркестра позволит, то желательно, чтобы это место исполнялось 8-ю виолончелями и 4-мя альтами, по 2 на каждый голос.“

ภาพ 4 ท่อนเพลงในช่วงแรกของ The 1812 Overture

ที่มา: <https://imslp.org>

Tenor 1: Spasi, Go — spodi, lyu di Tvoya i bla-go-slo-vi do-sto-ya — ni-ye Tvoe.
 Tenor 2: Spasi, Go — spodi, lyu di Tvoya i bla-go-slo-vi do-sto-ya — ni-ye Tvoe.
 Bariton: Spasi, Go — spodi, lyu di Tvoya i bla-go-slo-vi do-sto-ya — ni-ye Tvoe.
 Bas: Spasi, Go — spodi, lyu di Tvoya i bla-go-slo-vi do-sto-ya — ni-ye Tvoe.

ภาพ 5 บทเพลง O Lord, Save thy People

ที่มา: <https://musescore.com>

ตัวอย่างบทประพันธ์คอนเสิร์ตโอเวอร์เชอร์ของไชคอฟสกี คือ “The 1812 Overture” ดังตัวอย่างในภาพ 4 ออกแสดงครั้งแรกในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1882 ณ กรุงมอสโก ประเทศรัสเซีย เพื่อใช้ในการเฉลิมฉลองชัยชนะของกองทัพรัสเซีย ไชคอฟสกีใช้แนวทำนองจากบทเพลง “O Lord, Save thy People” ซึ่งเป็นบทเพลงของคริสตศาสนิกชนชาวรัสเซีย นิกายอีสเทิร์นออร์ทอดอกซ์ (Eastern Orthodox Church) หรือที่รู้จักในนาม “คริสตจักรไบแซนไทน์” นำมาเป็นช่วงต้นของเพลง (ดูตัวอย่างจากภาพ 4 และ 5) บรรเลงทำนองดังกล่าวโดยเชลโล ไชคอฟสกีได้เปลี่ยนบันไดเสียงจากต้นฉบับคือ C Major เป็น Eb Major และปรับโครงสร้างเสียงประสานจากรูปแบบการขับร้องประสานเสียงเป็นเสียงประสานโดยใช้เทคนิคจากเครื่องสายสี ตามตัวอย่างโน้ตในกรอบสี่เหลี่ยมทั้งสองภาพเพื่อสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวรัสเซีย

จากนั้น มีแนวทำนอง “La Marseillaise” ซึ่งเป็นเพลงชาติของฝรั่งเศสดังสอดแทรกเข้ามาแสดงถึงการเคลื่อนไหวของกองทัพฝรั่งเศสช่วงดังกล่าวจะมีเสียงปี่ใหญ่ดังขึ้น พร้อมด้วยเพลงชาติฝรั่งเศสกลบเสียงบทเพลงของชาวรัสเซีย ตั้งแต่ช่วงกลางเพลงไชคอฟสกีได้นำเสนอแนวทำนองที่สะท้อนถึงความลำบากของการตั้งกองทัพฝรั่งเศสในสภาวะที่หนาวเหน็บเป็นอย่างมาก จนถึงช่วงท้ายของเพลงมีการสอดแทรกเสียงปี่ใหญ่ที่มีความดังมากกว่าในช่วงแรก ดังภาพ 6 เป็นตัวแทนของกองทัพรัสเซีย พร้อมด้วยแนวทำนอง “God Save the Tsar!” เพื่อแสดงถึงชัยชนะในสงครามครั้งนี้

ภาพ 6 The 1812 Overture ในช่วงท้ายที่มีการสอดแทรกเสียงปี่นใหญ่

ที่มา: <https://imslp.org>

4) ซิมโฟนิคโพเอม (Symphonic poem หรือ Tone poem)

ดนตรีบรรยายประเภทที่ 4 คือ ซิมโฟนิคโพเอม (symphonic poem) หรือ โทนโพเอม (tone poem) เป็นบทประพันธ์ท่อนเดียวสำหรับวงออร์เคสตรา มีความอิสระมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ เนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก เรื่องราวเหตุการณ์ทางสังคม ประสบการณ์ส่วนบุคคล รวมถึงบทกวีที่มีชื่อเสียงในยุคต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ผลงานของไซคอฟสกี เรื่อง “โรมิโอและจูเลียต” (Romeo and Juliet, ค.ศ.1869) ผลงานของโมเดสท์ มุซอกสกี (Modest Mussorgsky, 1839 - 1881) ชื่อ “Night on Bald Mountain” (ค.ศ.1867) และ ผลงานของริชาร์ด สเตราส์ (Richard Strauss, 1864 - 1949) ชื่อ “Also Sprach Zarathustra Op. 30” (ค.ศ.1896)

ภาพ 7 โน้ตเพลง “Night on Bald Mountain” ในช่วงต้นเพลง โดยโมเดสท์ มุซอกสกี

ที่มา: <https://imslp.org>

ตัวอย่างในประเภทที่ 4 คือ บทเพลง “Night on Bald Mountain” ประพันธ์โดย โมเดสท์ มุซอกสกี เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานเกี่ยวกับมนต์ดำของแม่มด ประพันธ์เสร็จสิ้นเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ.1867 อย่างไรก็ตามบทเพลงของมุซอกสกีไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร ในภาพรวมของบทเพลงมีการใช้บันไดเสียงที่มีความหลากหลายรวมถึงโน้ตโครมาติกเพื่อแสดงถึงความลึกลับในพิธีกรรมของแม่มด ดังตัวอย่างในภาพ 7 ในช่วงต้นเขาใช้โน้ตโครมาติก 3 โน้ต ได้แก่ G# A Bb บรรเลงสลับไปมาโดยใช้กลุ่มเครื่องสายคือ ไวโอลินกับวิโอลาบรรเลงทำนองดังกล่าวเพื่อให้เกิดสีสันของความลึกลับบนกระสวนจังหวะเซบัตหนึ่งชั้นแบบสามพยางค์ อัตราความเร็วแบบ Vivace ที่มีความรวดเร็ว สะท้อนถึงบรรยากาศลึกลับในลักษณะเดียวกับบทเพลงภาพยนตร์แฟนตาซี

ตัวอย่างในภาพ 8 เป็นการบรรเลงโน้ตโครมาติกโดยกลุ่มเครื่องเป่าบรรเลงลมไม้ประสานเข้ามาช่วงหนึ่งเพื่อสอดรับกับโน้ตจากกลุ่มเครื่องสายใช้โน้ตกลุ่ม A B C D Eb ตามลำดับในลักษณะไล่เสียงขึ้นและลง ข้อสังเกตในพิสัยของกลุ่มโน้ตดังกล่าวมีโน้ตต่ำสุดคือ A สูงสุดคือ Eb เมื่อพิจารณาเป็นชั้นคู่คือ ชั้นคู่ 5 ดิมินิซท์ ที่เป็นชั้นคู่กระด้างสร้างบรรยากาศให้ผู้ฟังจินตนาการถึงการเคลื่อนไหวของบรรยากาศที่กำลังเข้าสู่เหตุการณ์บางอย่างได้ดี จากนั้นจึงบรรเลงเสียงทำนองหลักโดยทอมโบนและทูบา ดังภาพ 9

8

The image shows a musical score for woodwind instruments. The instruments listed are Piccolo (Picc.), Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet (Cl.), and Bassoon (Fag.). The score is in 3/4 time and features a key signature of one flat (Bb). The music is characterized by rapid chromatic passages, often marked with 'ff' (fortissimo) and 'cresc.' (crescendo). The woodwinds play in unison, with some parts marked 'a. 2' (second ending). The score is divided into measures, with some measures containing rests for certain instruments.

ภาพ 8 โน้ตเพลง “Night on Bald Mountain” ในห้องที่ 4 - 7

ที่มา: <https://imslp.org>

ภาพ 9 โน้ตเพลง “Night on Bald Mountain” ในห้องที่ 56 - 60

ที่มา: <https://imslp.org>

บทสรุปดนตรีบรรยายในวัฒนธรรมตะวันตก และมิติการสร้างสรรคในประเทศไทย

อาจกล่าวได้ว่าบทประพันธ์ประเภทดนตรีบรรยาย มีจุดเด่นที่สำคัญในการสร้างสรรค์เรื่องราว ความรู้สึก รวมถึงบรรยากาศของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอต่อผู้ฟัง นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เสมือนบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เล่าเรื่องเหตุการณ์ตามประสบการณ์ของนักประพันธ์ บางบทประพันธ์มีนัยทางชาตินิยมแทรกไว้ เช่น งานประพันธ์ของ ปีเตอร์ ไชคอฟสกีในบทเพลง “1812 Overture” ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้สึกระหว่างประชาชนของทั้ง 2 ประเทศได้อย่างมาก การประพันธ์เพลงในรูปแบบดังกล่าวนี้จึงสะท้อนถึงความสามารถของนักประพันธ์ในการเปรียบเทียบเรื่องราว หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ออกมาอยู่ในรูปแบบของเสียงดนตรีที่ผู้ฟังทั่วไปสามารถเข้าถึงได้

บทประพันธ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มดนตรีบรรยายในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากจากนักประพันธ์เพลงชาวไทย เช่น ผลงานของศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ได้แก่ “ซินโฟเนียจกรี” (Sinfonia Chakri) ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2539 เนื่องในวโรกาสครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปีของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และผลงานของอาจารย์บรูซ แกสตัน ในปี พ.ศ. 2525 ได้แก่ เพลง “เจ้าพระยาคอนแวนต์” ที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อร่วมฉลองกรุงเทพมหานครอายุครบ 200 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลงานสร้างสรรค์ดังกล่าวเกิดขึ้นอีกจำนวนมากจากผลงานดุष्ฎิณีพันธ์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เปิดสอนหลักสูตรดุष्ฎิณีบัณฑิตด้านการประพันธ์เพลง

นอกจากนี้ หากนิยามของบทเพลงบรรยายเรื่องราว ไม่ได้ถูกจำกัดโดยประเภทของวงดนตรี จะเห็นได้ว่าบทประพันธ์อื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่งอาจถูกจัดกลุ่มให้อยู่ในดนตรีประเภทบรรยายเรื่องราวได้ เช่น บทเพลงชุด “The Carnival of the Animals” ประพันธ์โดยกามี แซงซอง (Camille Saint-Saëns) นักประพันธ์เพลงชาวฝรั่งเศสที่ได้ประพันธ์ดนตรีเลียนเสียงสัตว์นานาชนิด (ทั้งนี้ ผู้อ่านสามารถฟังเพิ่มเติมได้ในช่องทางออนไลน์) รวมถึงงานประพันธ์สำหรับเปียโนอีกจำนวนมาก

ในบริบทของวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะดนตรีไทยมีดนตรีในลักษณะของดนตรีบรรยายเรื่องราวด้วยเช่นกัน เช่น เพลงเขมรไทรโยค ซึ่งเป็นเพลงบรรยายความสวยงามของธรรมชาติผ่านเสียงเพลงอันไพเราะ ในบทเพลงที่มีการประพันธ์ทำนองเพื่อสื่อให้เห็นถึงเสียงของน้ำตกที่ไหลกระทบโขดหิน และเสียงของนกยูงที่ร้องก้องกังวานอยู่ในป่าเขา และเพลงอัศวลีลาเป็นบทเพลงที่ผู้ประพันธ์ใช้จังหวะและทำนองของเพลงเพื่อสื่อถึงความคล่องแคล่ว ว่องไว และลักษณะการเดินของม้าได้อย่างแยบยลในบทเพลง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่งานประเภทดนตรีสร้างสรรค์ได้รับความนิยมจึงมีบทเพลงในลักษณะบรรยายเรื่องราวเพิ่มมากขึ้นและใช้เหตุการณ์สำคัญ ๆ มาเป็นแรงบันดาลใจในการประพันธ์ รวมทั้งใช้เทคนิควิธีการและหลักทฤษฎีดนตรีไทยมาสร้างสรรค์ให้ทำนองเพลงสามารถบรรยายสื่อถึงเรื่องราวที่ผู้ประพันธ์จินตนาการ ดังเช่น “ตับเพลงเรื่องหมูป่า ขุนน้ำนางนอน” (ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์, 2561) ประพันธ์โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์ ซึ่งผู้ประพันธ์เพลงได้ประพันธ์เพลงย่อยเพื่อบรรยายเรื่องราวตั้งแต่ต้นจนจบไว้ทั้งหมด 12 เพลง โดยแต่ละเพลงได้เก็บรายละเอียดเหตุการณ์ต่าง ๆ ของเรื่องราวไว้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ

การประพันธ์ดนตรีบรรยายเรื่องราวเปรียบเสมือนการสะท้อนตัวตนของนักประพันธ์เพลงในการบันทึกประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์ในรูปแบบของสื่อเสียงที่สามารถเก็บเรื่องราวเพื่อถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า ในมิติของนักประพันธ์เพลงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องตระหนักถึงผลสะท้อนที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากผลงานการประพันธ์ดนตรีบรรยายเหล่านั้นที่อาจส่งผลกระทบต่อมุมมอง แนวคิด รวมถึงค่านิยมในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มชนรุ่นหลังซาบซึ้งต่อเหตุการณ์ เข้าใจมุมมองประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านเสียงเพลงอย่างไว้อคติไม่ส่งผลต่อการเกิดปมขัดแย้งหรือการแบ่งแยกที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ให้บทเพลงทำหน้าที่หลักต่อการรับใช้มวลมนุษย์ได้ตามบทบาทหน้าที่ของดนตรีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลธรรม เกื้อบุตร. (2561). *ประวัติดนตรีตะวันตก*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์. (2561). เพลงตับเรื่อง หมูป่า ขุนน้ำนางนอน. ใน *การสัมมนาทางวิชาการดนตรีไทยสร้างสรรค์, คณะดนตรีและการแสดง*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2552). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เกศกะรัต.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2561). *พจนานุกรมศัพท์ดนตรีสากล ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.
- Bonds, M. E. (2013). *A history of music in Western culture* (4th ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Burkholder, J. P., Grout, D. J. & Palisca, C. V. (2010). *A history of Western music* (8th ed.). New York: W.W. Norton & Company.
- Petrucci Music Library. (n.d.). *1812 Overture, Op.49*. Retrieved from [https://imslp.org/wiki/1812_Overture,_Op.49_\(Tchaikovsky,_Pyotr\)](https://imslp.org/wiki/1812_Overture,_Op.49_(Tchaikovsky,_Pyotr))
- Petrucci Music Library. (n.d.). *Faust Symphony, S.108*. Retrieved from [https://imslp.org/wiki/Faust_Symphony,_S.108_\(Liszt,_Franz\)](https://imslp.org/wiki/Faust_Symphony,_S.108_(Liszt,_Franz))
- Petrucci Music Library. (n.d.). *Guillaume Tell*. Retrieved from [https://imslp.org/wiki/Guillaume_Tell_\(Rossini%2C_Gioacchino\)](https://imslp.org/wiki/Guillaume_Tell_(Rossini%2C_Gioacchino))
- Petrucci Music Library. (n.d.). *Night on Bald Mountain*. Retrieved from [https://imslp.org/wiki/Night_on_Bald_Mountain_\(Mussorgsky%2C_Modest_Spasi,_Gospodi,_lyudi_Tvoya_\(O_Lord,_Save_Thy_People\)\)](https://imslp.org/wiki/Night_on_Bald_Mountain_(Mussorgsky%2C_Modest_Spasi,_Gospodi,_lyudi_Tvoya_(O_Lord,_Save_Thy_People)))
- Wright, C. (2008). *Listening to Music* (3rd ed.). California: Schirmer Cengage Learning.